

Kejsarens nya kläder – elcertifikatsystemets haveri

De flesta i energibranschen är numera överens om att elcertifikatsystemet inte längre fungerar. Det gäller även den man som konstruerat det hela, Nils Andersson, som tidigare var vice VD i Vattenfall, som i en debattartikel tillsammans med Gunnar Fredriksson och Mattias Rapp (tidigare på Svensk Vindenergi) konstaterade detta och föreslog att utbyggnaden av vindkraft skulle avbrytas för att få systemet i balans.

De konstaterar att systemet med elcertifikat varit så framgångsrikt att utbyggnaden av förnybar el har gått fortare än väntat, vilket lett till ett stort överskott och låga priser på elcertifikat.

Elkunderna är visserligen vinnare medan det stora flertalet redan byggda produktionsanläggningar har svårt med lönsamheten. Tyvärr måste även vi som vill se en mer förnybar framtid varna för att en ökad ambition inom elcertifikatsystemet just nu är olämplig, till och med kontraproduktiv. Mer produktionskapacitet kan endast leda till ytterligare sänkt elpris och därmed göra producenten mer beroende av subventionen (certifikatpriset), vilket kan vara bra för konsumenten men sämre för producenter och samhället. (Dagens Samhälle, 5 mars 2015)

En intressant tankekurva, att elcertifikatsystemet är viktigare än dess syfte, att främja en utbyggnad av förnybar energi. Men de har förstås rätt i att elcertifikatsystemet inte längre fungerar.

Myndigheter och branschfolk diskuterar också gärna vad det beror på och vilka ändringar som krävs för att få systemet att fungera bättre. Den diskussionen har pågått flera år, men trots att vindkraften hamnat i en akut kris, med konkurser och investeringsstopp, händer ingenting. Den lilla höjningen av kvoterna som aviserats kommer inte att göra någon avgörande skillnad.

Elcertifikaten har förvisso lett till en rekordsnabb utbyggnad av vindkraft i Sverige, så systemet kan sägas ha varit framgångsrikt, i vart fall för politiker som kan skryta med att uppsatta utbyggnadsmål för förnybar energi har uppnåtts, ofta i förtid. För dem som stått för utbyggnaden, genom att investera sina pengar i vindkraft, har det varit en katastrof. Vindkraften i Sverige har ju byggts ut av små aktörer, lokala vindbolag, och har finansierats av privatpersoner, lantbruksföretag och småföretag. Det är dessa företag som nu står på konkursens brant, och dessa personer, inte de stora energibolagen, som förlorar sina pengar på vindkraften.

De som bygger ut vindkraften sågar av den gren de sitter på. Ju snabbare den byggs ut, ju lägre blir både elpriser och elcertifikat. De låga elpriser vi har i Sverige idag beror just på att vindkraften byggts ut så snabbt. De låga priserna på certifikat beror på samma sak. Den allmänna ekonomiska utvecklingen har bidragit till att förvärra krisen. Med en normal inflationstakt hade de företag som byggde vindkraft när den var som dyrast, strax innan finanskrisen, klarat sig bättre. Idag har i stort sett alla bolag som äger och driver vindkraftverk allvarliga ekonomiska problem.

Varken alliansregeringen eller den rödgröna regering vi har idag har gjort något för att rätta till situationen. Politiker har fått en bild av att certifikatsystemet fungerar och att företagen i vindkraftbranschen är nöjda med systemet. Det är ett missförstånd. Ingen vill ha kvar systemet som det fungerar idag. Ett stödsystem där de som får stöd hotas av konkurs får betraktas både som ett fiasko och som ett bedrägeri.

Vad är det för fel på systemet?

Att certifikatpriserna inte ligger på en rimlig nivå, och att de inte stiger när elpriserna sjunker, beror på en rad variabler som varierar på ett svåröversäglbart sätt. Hur mycket ny förnybar produktion som

kommer till avgör hur många certifikat som kommer ut på marknaden, och kvoterna för varje år bygger på en prognos för elförbrukningen, som i sin tur beror på väder, teknikutveckling och ekonomisk konjunktur. De prognoserna har inte varit särskilt bra, vilket lett till ett överskott på certifikat, vilket i sin tur sänkt deras värde.

Elcertifikatsystemet är en finansiell produkt, skapad med så kallad finansiell ingenjörskonst. De amerikanska bolånen som fick det globala finanssystemet i kris 2008, var också en finansiell produkt som inte fungerade.

För att laga denna "finansiella apparat" där ventilerna pyser och tankarna läcker, kan man ge energimyndigheten mandat att löpande justera och anpassa systemet så att det åtminstone fungerar som det är menat. Staten kan köpa tillbaka de överskott som skapats av felaktiga prognoser, så att det skapas en årlig balans mellan tillgång och efterfrågan, och höja kvoterna när priset sjunker under den nivå som krävs för att vindbolagen ska gå runt ekonomiskt.

Det bästa är dock att återinföra det golv som fanns i systemet de första åren. Dessa garanterade minimipriser kan sättas olika för olika år, och baseras på den genomsnittliga investeringskostnaden per årskilowattimme respektive år, vilket eliminerar det som idag kallas teknikrisken, där det är underförstått att de som var dumma nog att investera innan den teknikutveckling som ägt rum sedan dess och sänkt investeringskostnaderna får skylla sig själva. När den ekonomiska risken minskas, sänks också kapitalkostnaderna (billigare lån) vilket sänker kostnaderna för vindkraftsel.

Hela energibranschen blöder. Vattenfall har gjort gigantiska nedskrivningar, liksom alla andra energibolag i Europa, som en följd av finanskrisen och följande lågkonjunktur. De svenska kärnkraftverkens ägare får skjuta till hundratals miljoner per år för att få verksamheten att gå ihop. När det gäller vindkraft har politikerna dock infört ett *stödsystem*, som ska uppmuntra investeringar för att uppnå energipolitiska mål, och i vart fall gett sken av att därmed ge investerarna en ekonomisk säkerhet. Därför är det rimligt med akuta insatser för att rädda de vindbolag som nu står på konkursens brant. Några är det för sent att rädda, men andra kan räddas om akuta insatser sker nu.

Konsumenterna har fått ett lägre elpris (ca 5 öre lägre per kWh enligt Svensk Vindenergi), så det är inte orimligt att de som gjort detta möjligt får lite hjälp nu när de hamnat i kris. (Vindkraftverken kommer att fortsätta att vara i drift, de säljs till dagens rimliga marknadspris och drivs vidare av andra aktörer. Det är knappast lokala ägare, utan stora kraftbolag eller utländska kapitalförvaltare som tar över.)

Vindkraft och annan förnybar energi behöver fortsätta att byggas ut i så snabb takt som möjligt, och de överskott som temporärt kan finnas försvinner snabbt när kärnkraften avvecklas (i Sverige och i Tyskland) och kan under tiden exporteras via de allt fler kablar som byggs för att knyta samma det europeiska elnätet.

Ett garanteras minimipris, ett golv, kommer inte att leda till höjda elpriser för konsumenterna, snarare tvärtom. Om vindkraftutbyggnaden fortsätter i snabb takt kommer konsumentpriserna på el i vart fall inte stiga.

Tore Wizelius

Tekn lic, miljö- och energisystem.